

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА “ТУСТАНЬ”**

VII Міжнародна науково-практична конференція

**“ДОСЛІДЖЕННЯ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА МУЗЕЄФІКАЦІЯ
НЕРУХОМОЇ СПАДЩИНИ ТА КУЛЬТУРНИХ
ЛАНДШАФТІВ”
до 20 річчя адміністрації заповідника “Тустань”**

ЗБІРНИК ТЕЗ

Львів – 2025

Дослідження, інтерпретація та музеєфікація нерухомої спадщини та культурних ландшафтів, до 20 річчя адміністрації заповідника “Тустань”: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 жовтня 2025 р., Львів; Урич / [відп. за вип. Р. Г. Миська]. — Львів, 2025. — 168 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

к.і.н., доцент Роман МИСЬКА
д.і.н., професор Володимир ГАЛАЙЧУК
д.і.н., ст. н. с. Віра ГУПАЛО
д.арх., професор Олег РИБЧИНСЬКИЙ
к.арх. Василь РОЖКО
к.і.н. Ігор ПЕТРІЙ
Андрій КОТЛЯРЧУК

Адреса редакційної колегії:

КЗ ЛОР АДІКЗ “Тустань”
вул. Скорика, 17, 3-й поверх, м. Львів
79005
conference@tustan.ua

ЗМІСТ

АРХЕОЛОГІЯ ТА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

<i>Лариса ГЕНЕРАЛОВА, Галина БАЙРАК.</i> Відбитки процесів глибоководного літогенезу Зовнішньокарпатського палеобасейну в морфології стінок скель “Камінь”	7
<i>Володимир МАЗУР, Яна ЯКОВИШИНА, Марія ВОЙТОВИЧ, Максим МЕЛЬНИЧУК.</i> Багатошарова археологічна пам'ятка Лісна Слобідка XII на Коломийщині	11
<i>Роман ЛЮБУНЬ.</i> Результати польових досліджень курганів на території Східної Словаччини	12
<i>Олександр ЄРМОЛІН.</i> Розгріче. Археологічний шпацер весною 2025 року	14
<i>Богдан СТРОЦЕНЬ.</i> Вельбарські пам'ятки на межі Західного Поділля та Південно-Західної Волині	19
<i>Bartłomiej Szymon SZMONIEWSKI.</i> Kultura wczesnosłowiańska w Karpatach	20
<i>Нестор-Миколай РИБЧИНСЬКИЙ.</i> Гіпотетична реконструкція головної оборонної лінії X ст. городища Ревне I на Буковині	23
<i>Сергій ТАРАНЕНКО.</i> Археологічне вивчення мурів XII ст. Печерського монастиря: результати та перспективи досліджень	25
<i>Сергій ПИВОВАРОВ.</i> Металева фурнітура окладів книг з Чорнівського городища першої половини XIII ст.	27
<i>Михайло КУБЛІЙ, Роман МИСЬКА.</i> Тваринний комплекс фортеці Тустань (за даними визначення кісткових решток)	31
<i>Radosław LIWOCH.</i> Grody i zamki z czasów piastowskich i jagiellońskich na Wyżynie Częstochowskiej	36
<i>Володимир МОЙЖЕС.</i> Матеріали археологічних досліджень зруйнованої середньовічної церкви на околиці Мужієва	37
<i>Максим МОРДОВІН, Ігор ПРОХНЕНКО.</i> Мейсенські пломби на території України	40
<i>Сергій ПИВОВАРОВ, Віталій КАЛІНІЧЕНКО.</i> Нагель корда з Чорнівського городища XIII ст.	43
<i>Остан ЛАЗУРКО.</i> Локалізація наріжної башти північного та західного прясел міських укріплень Жовкви	45

<i>Марина ЯГОДИНСЬКА, Василь ІЛЬЧИШИН, Олександра КОЗАК.</i> Групове поховання 1675 року перед брамою Збаразького замку	47
<i>Лариса ВІНОГРОДСЬКА.</i> Лядівський печерний монастир, дослідження і проблеми збереження	50
<i>Юрій ЛУКОМСЬКИЙ.</i> Планувальні та конструктивні особливості в'їзної башти XVI ст. Галицького замку	52
<i>Микола ІЛЬКІВ.</i> Пізньосередньовічний горизонт пам'яток Снятин III і VII	57
<i>Тимур БОБРОВСЬКИЙ.</i> Гідротехнічні заходи XVIII ст. у підземному просторі Трапезної церкви в садибі Софії Київської за даними нових археологічних досліджень	60

ІСТОРІЯ ТА КРАЄЗНАВСТВО

<i>Віра КОТОВИЧ.</i> Ойконімія Карпат в ономастичному та лінгвокультурологічному аспектах.	63
<i>Віталій НАГІРНИЙ.</i> Коли помер галицький князь Володимир Володаревич?	66
<i>Володимир ПЕТЕГИРИЧ.</i> Монгольські походи XIII ст. на Галицьку землю за писемними та археологічними джерелами	67
<i>Ілля ПАРШИН.</i> Карпати у середньовічній історичній пам'яті Русі та Угорського королівства	72
<i>Ярослав ПОГОРАЛЬСЬКИЙ.</i> Князь Лев Данилович і “Карпатська лінія оборони”	74
<i>Андрій ГУСАК.</i> Архітектурна спадщина храму Святого Пантелеймона XII ст. у контексті європейських сакральних традицій	76
<i>Юрій МАЗУРИК.</i> Перемильська мирна угода (до 800-річчя літописної згадки про з'їзд галицького і волинських князів у Перемилі)	78
<i>Володимир МОРОЗ.</i> Причини знищення архіву Галицької єпархії до середини XV ст.: маловідомі свідчення Галицького єпископа Макарія	81
<i>Володимир ГУЦУЛ.</i> Кінні арбалетники в другій половині XIV – XV ст. в руських землях	86
<i>Іван РУСНАК.</i> Середньовічні храми Закарпаття, їх оборонна складова та іконографічна джерельна база.	86

<i>Віталій ВАРГА</i> . Основні етапи заселення Ужанської долини в середньовіччі.	87
<i>Роман МИСЬКА</i> . Замок Тустань та родина Паневських	89
<i>Ігор ЛАВРИШИН</i> . Тустань на середньовічних картах Європи	91
<i>Ігор СМУТОК, Леся СМУТОК</i> . Документальні згадки про Урич XVI–XVIII ст.	94
<i>Ольга ГОРДА-ЦИБКО</i> . Збережені пам'ятки церкви св. Миколая в Уричі в збірні Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького: історія, іконопис, локальна традиція	96
<i>Максим НАРОВСЬКИЙ</i> . Мармарощина ранньомодерної доби: румунська громада в умовах Трансильванського князівства	99
<i>Юлія ВАСИЛЕЦЬ, Олексій ЗАЖИГАЛОВ</i> . Нові нумізматичні знахідки з комплексу Ближніх печер Києво-Печерської Лаври	100
<i>Юрій СТЕЦИК</i> . Насельники Летнянської обителі (1754–1774 рр.)	102
<i>Олександр ЄРМОЛІН</i> . Радіостанція УПА “Афродіта”: локалізація, гіпотетичний фінал	104

ЕТНОЛОГІЯ

<i>Ігор ГІЛЕВИЧ</i> . Традиційна культура українців Карпат у тематиці доповідей наради з нагоди 50-річного ювілею Львівського державного етнографічного музею у грудні 1945 р.	108
<i>Григорій РАЧКОВСЬКИЙ</i> . Трансформація поселенської структури Бойківщини: ліквідація хуторів у 1940–1950-х рр.	110
<i>Роман РАДОВИЧ</i> . Народна архітектура Бойківщини: садиба, динаміка формування дворів.	114
<i>Роман СІЛЕЦЬКИЙ</i> . Розсохате дерево (“зрослянка”) в повір'ях та уявленнях бойків (за матеріалами села Урича та околиці)	117
<i>Ігор БОЙКО</i> . Специфіка традиційних скотарських субойкумен у різних типах розселення й природокористування у північних Карпатах	119
<i>Уляна МОВНА</i> . Колодні вулики у пасіках українців Карпат: витоки, ареал поширення та шляхи еволюції	122
<i>Валентин ЛЯШЕНКО</i> . Народні танці українців Карпат у наукових студіях Романа Гарасимчука в період першої більшовицької окупації Галичини (1939–1941 рр.)	125
<i>Тетяна НАКОНЕЧНА</i> . Печери у віруваннях та уявленнях українців Карпат (порівняльний контекст)	128

<i>Степан ГЕМБАРОВСЬКИЙ</i> . Упир у демонологічних уявленнях покутян	131
<i>Володимир ГАЛАЙЧУК</i> . Традиційна похоронно-поминальна обрядовість Бойківщини (на матеріалах з Урича та околиць)	133

АРХІТЕКТУРА І ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: дослідження, документування, музеєфікація

<i>Андрій КОТЛЯРЧУК, Любомир ПАРХУЦЬ</i> . Експедиція на Сколівщину 1990 року у світлинах Володимира Ольхом'яка	137
<i>Леся ДЗЕНДЗЕЛЮК</i> . Свідчення історії малих громад: реставраційні відкриття документів	139
<i>Олег ОСАУЛЬЧУК, Марія ПАДЮКА</i> . Особливості обліку об'єктів археологічної спадщини в Україні (на прикладі пам'яток поблизу с. Розгірче)	140
<i>Любомир ПАРХУЦЬ</i> . Забудова та землекористування села Підгородці другої половини ХІХ ст.	143
<i>Наталія КЕРЧ</i> . Історія формування, обліку та збереження музейної колекції КЗ ЛОР АДІКЗ "Тустань"	145
<i>Марія ДЖУФЕР, Наталія КЕРЧ, Марія САВУЛЯК</i> . Досвід цифровізації музейної колекції КЗ ЛОР АДІКЗ "Тустань"	149
<i>Марія МИХАЦЬ</i> . Інтерпретація просторової структури дитинця Тустані: між автентикою та музеєфікацією	151
<i>Павло ІВАНЮК</i> . Роль живої історії у розвитку сталого туризму та збереження культурної спадщини на прикладі фестивалю середньовічної культури "ТуСтань"	156
<i>Ростислав РОМАНЮК</i> . Значення локальних скансенів для розвитку сталого туризму	158
<i>Зоряна ЛУКОМСЬКА, Володимир ГАЙДАР</i> . Методи ознакування втраченої та частково втраченої архітектурно-містобудівної спадщини	161
<i>Діана АКПАРШЕВА</i> . Збереження та ревіталізація бастионних міст-фортець (на прикладі історичного міста-фортеці Окопи св. Трійці ХVІІ ст.)	163
<i>Андрій НІМЕЦЬ, Марія ПАСКА</i> . Локальна страва "вуглянча" як приклад розвитку сучасної бойківської кухні	165

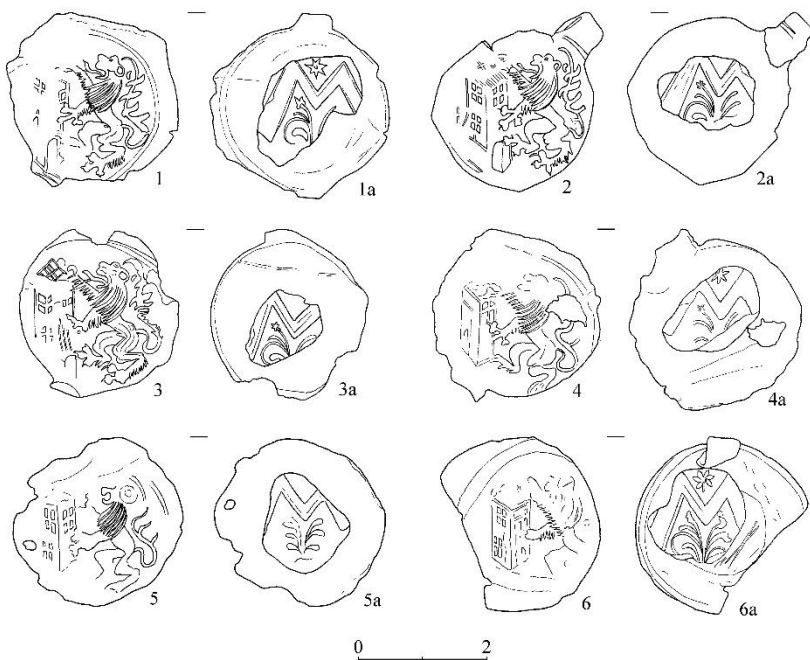

Рис. 1. Мейсенські товарні пломби з фондів Археологічного музею ім. Е. Балагурі Ужгородського національного університету.

НАГЕЛЬ КОРДА З ЧОРНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА XIII СТ.

Сергій ПИВОВАРОВ, Віталій КАЛІНІЧЕНКО

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

e-mail: pyvovarov.sergiy@gmail.com

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

e-mail: v.kalinichenko@chnu.edu.ua

Розкопками на території замку й обстеженням місцевості навколо нього виявлено значну кількість предметів озброєння. Більшість зі знайдених артефактів, пов'язаних із військовою справою, належали оборонцям городища, значно менше — нападникам.

Відзначимо, що за роки наших робіт на городищі знайдено понад 400 предметів озброєння та спорядження вершника і бойового коня. За роки попередніх розкопок зафіксовано лише близько 80 подібних знахідок.

Досить цікавою виявилася знахідка, яка належить до клинкової зброї, а саме – нагель корда, знайдений на схилі у північній частині пам'ятки. Нагель – це характерний конструкційний елемент клинкової зброї – кордів, поширеної на територіях Східної та Центральної Європи в XIV-XVI ст. Він розміщується на межі руків'я та леза і слугує упором, перешкоджаючи зісковзуванню руки на лезо в момент різкого колючого удару. Нагелі, як і самі корди, зовні сильно відрізняються в загальних формах і деталях оформлення, але досить добре розподіляються на однотипні групи та класифікуються. П. Жаковський, автор базової праці з історії розвитку та типології кордів, виділив тринадцять основних типів нагелів. Крім того, у межах окремих типів можна виділити додаткові підтипи, що значно збільшує загальну кількість типів нагелів до двадцяти чотирьох.

Нагель корда з городища, залізний, добре збережений, дещо коризований. Він складається з овальної головки, на якій наявні два отвори і поздовжні віялоподібні гравіровані лінії, а також нижньої основи – стрижня. Форма нагеля, ймовірно, імітує мушлю – з “лицьового боку” від основи до країв радіально розходяться лінії, а по периметру краю розташовані невеликі круглі поглиблення. На зворотному боці на голівці також простежуються аналогічні лінії. Розміри знахідки такі: загальна довжина – 37 мм, ширина головки – 30 мм, висота – 14 мм, довжина стержня – 17 мм, діаметр – 5,7 мм, діаметри отворів на голівці – 6 та 4 мм.

За типологією П. Жаковського даний нагель належить до типу 6. Подібного типу елементи клинкового озброєння, які, очевидно, нагадують мушлю, знайшли відносно широке висвітлення в історіографії, однак довгий час їх інтерпретація була різною. Зокрема, їх вважали деталями замків, ключів тощо. Відзначимо, що подібного типу нагелі часто посріблювалися, через що їх зараховували і до ювелірних виробів, і навіть до паломницьких старожитностей. На сьогодні дослідники трактують форму головки нагеля цього типу як стилізовану форму мушлі, яка мала кілька значень у християнській символіці. Зображення мушлі стало символічним зображенням могили, з якої людина воскресає. Мушлі в епоху середніх віків також

стали символом незайманості Діви Марії, яка носила Ісуса Христа у своєму лоні як “перлину великої цінності”. Можливо, саме тому мушлі стали символом родючості та щастя загалом. Мушля фігурувала як атрибут паломників – Св. Алексія, Роха, Себальда, і особливо Св. Якова Великого, який був покровителем військ хрестоносців. Це спонукало дослідників до висунення гіпотези щодо володіння зброєю, прикрашеною цим мотивом хрестоносцям або безпосередньо представникам одного з рицарських орденів. Щодо отворів, які наявні на головці подібного типу нагелів, то вони в історіографії трактувалися як отвори для кріплення підвісної стрічки, яка мала завдання не дати зброї вислизнути з руки власника під час бою. Однак через їхні крихітні розміри, які переважно не перевищують 5–6 мм у діаметрі, це здається дуже малоімовірним. Очевидно, їх варто розглядати як декоративний елемент, який гіпотетично можна пов’язати з християнською символікою.

Нагелі цього типу датуються кінцем XIV – третьою чвертю XVI ст. Їх знайдено переважно в Центральній Європі, зокрема в Чехії та Словаччині. Походять вони з Кобежіц, Пржеставлок, Погожеліц, Роштіна та ін. Два нагелі подібного типу знайдено на території України. Відзначимо, що нагелі типу 6 зображені на іконографічних джерелах, зокрема, на картинах Пітера Брейгеля Старшого “Весільний танок” 1566 р. і “Танець селян” 1568 р. Знайдений нагель належить до останнього періоду існування городища, коли тут функціонували церква та цвинтар. Загалом, озброєння місцевого населення було на досить високому рівні. Його еволюція проходила в загальному руслі розвитку військової справи Центрально- та Південно-Східної Європи.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ НАРІЖНОЇ БАШТИ ПІВНІЧНОГО ТА ЗАХІДНОГО ПРЯСЕЛ МІСЬКИХ УКРІПЛЕНЬ ЖОВКВИ

Остап ЛАЗУРКО

НДЦ Рятівної археологічної служби ІА НАН України

e-mail: lazurko78@ukr.net

Влітку 2025 р. археологічна експедиція НДЦ Рятівної археологічної служби ІА НАН України проводила дослідження в

Матеріали конференції будуть доступні в професійній базі знань Лабораторії моніторингу української спадщини hemo.

Щоб отримати доступ, перейдіть за QR-кодом та заповніть форму. Після обробки заявки вас буде зареєстровано.

